

Türkiye'nin Arı Turizminde Rekabet Edebilirliği

Büşra UZUN, Emine YILMAZ, Hüseyin ÇEKEN

TÜRKİYE'NİN ARI TURİZMİNDE REKABET EDEBİLİRLİĞİ*

Competitiveness of Turkey in Api Tourism

ⁱ Büşra UZUN

ⁱⁱ Emine YILMAZ

ⁱⁱⁱ Hüseyin ÇEKEN

Journal of Gastronomy and
Travel Research

GASTROIA

Received 29.03.2023

Accepted 15.08.2023

ⁱ busrauzun@mu.edu.tr

ⁱⁱ emineyola@mu.edu.tr

ⁱⁱⁱ hceken@mu.edu.tr

10.32958/gastoria.1273027

ÖZET

Yirmi birinci yüzyıl toplum duyarlılığının ve ihtiyaçlarının giderek değiştiği bir dönemdir. Dolayısıyla turizm sektöründe gündün güne çeşitli talepler ve eğilimlerin meydana gelmesi söz konusudur. Günümüzde turizm sektöründe ön plana çıkan eğilimlerden birini bireylerin hayatını zenginleştiren doğa, kültür ve topluma bağımlı güçlendiren, sürdürülebilirlik ilkeleri ile uyumlu, kırsal alanlarla doğrudan bağlantılı ekolojik turizm faaliyetleri oluşturmaktadır. Bu bağlamda dünyanın birçok yerinde gün geçtikçe yaygınlaşmaya başlayan ve arıcılıkla doğrudan bağlantılı olan arı turizmi, doğa temelli bir turizm olarak karşımıza çıkmakta ve yerel kaynakların turistik çekicilik unsuru olarak pazarlanmasında etken olduğu için rekabet edebilirlikte ülkelere ve özellikle de kırsal alanlara avantaj sağlamaktadır. Günümüzde arı turizmi modern dünyada en popüler ve en hızlı büyüyen turizm türlerinden birisidir. Bu turizm faaliyetinde turistler arı ve arıcılık ürünlerinin imalatına doğrudan katılım sağlayabilmekte; bal üretimi, tadımı ve sağımını şahsen gerçekleştirebilmektedir. Dünya ve Türkiye'de gelişmiş ve gelişmekte olan arıcılık faaliyeti tarım, turizm ve sağlık sektörü gibi birçok sektör üzerinde doğrudan ve dolaylı olarak katma değer yaratmaktadır. Dolayısıyla arı turizmi kırsal alanların kalkınmasında ve rekabet edebilirliğinde önemli bir faaliyet olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmış olup birincil verilere dayalı doküman analizi ve kaynak taraması yapılmıştır. Çalışmada kaynak taramasına bağlı olarak, dünyada arı turizminde başarılı olan turizm destinasyonlarına değinilmiş, Türkiye'nin arı turizmi alanında bu destinasyonlar ile rekabet edebilirliği tartışılmış ve başarı için gerekli öneriler sunulmuştur. Bu kapsamda bu çalışmanın uygulamaya katkı sağlaması amaçlanmaktadır. Ülkemizde arıcılık faaliyetinin turizm kapsamında gerçekleştirilmesi ile turistlerin arıcılık faaliyetinin bir parçası haline gelmesinin sağlanması turizm faaliyetinde özel bir deneyim oluşturulmasına imkân verecektir. Dolayısıyla bu durum özellikle kırsal alanlarda turistik talebin daha dengeli bir hale gelmesini sağlayacak ve rekabet edebilirlikte avantaj elde edilmesine imkân verecektir.

Anahtar Kelimeler: Arı turizmi, Rekabet edebilirlik, Kırsal kalkınma, Türkiye.

ABSTRACT

The twenty-first century is a period in which the sensitivity and needs of society are gradually changing. Therefore, there are various demands and trends in the tourism sector from day by day. Today, one of the prominent trends in the tourism sector is ecological tourism activities that enrich the lives of individuals, strengthen their bond with nature, culture and society, are compatible with sustainability principles, and are directly related to rural areas. In this context, api tourism which has become widespread in many parts of the world day by day and is directly related to beekeeping, emerges as a nature-based tourism and provides competitive advantage to countries and especially to rural areas as it is a factor in the marketing of local resources as a tourist attraction. Today, api tourism is one of the most popular and fastest growing types of tourism in the modern world. In this tourism activity, tourists can directly participate in the production of bee and beekeeping products; honey can be produced, tasted and milked personally. Developed and developing beekeeping activities in the world and in Türkiye create added value directly or indirectly on many sectors such as agriculture, tourism and health sector. Therefore, api tourism is an important activity in the development and competitiveness of rural areas. In this study, qualitative research method was used and document analysis was made. In the study, depending on the literature review, the tourism destinations that are successful in api tourism in the world was mentioned, the competitiveness of Türkiye with these destinations in the field of api tourism was discussed and the necessary suggestions for success were presented. In this context, it is aimed that this study will contribute to the practice. Realizing the beekeeping activity in our country within the scope of tourism and ensuring that the tourists become a part of the beekeeping activity will allow a special experience to be created in the tourism activity. Therefore, this situation will ensure a more balanced touristic demand, especially in rural areas, and will allow to gain competitive advantage.

Keywords: Api tourism, Competitiveness, Rural development, Türkiye

* Bu çalışma, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı Yüksek Lisans programında yazılan, "Agro turizm kapsamında arı turizmin kırsal kalkınma üzerindeki etkisi: Marmaris örneği" başlıklı tezden elde edilmiştir.

Türkiye'nin Arı Turizminde Rekabet Edebilirliği

Büşra UZUN, Emine YILMAZ, Hüseyin ÇEKEN

GİRİŞ

Bir ülkenin diğerlerinden daha çekici olmasını gerektiren unsurlardan birisi rekabettir. Rekabet ülkelerin sahip oldukları kaynakların farkına varmasına ve bu kaynakların en rasyonel biçimde kullanılabilmesine olanak sağlayan bir güçtür. Turizm sektörüne bakıldığında pazarda bulunan rakiplerin rekabet avantajını sürdürebilmesi ve pazardan istediği payı alabilmesinin, karşılaştırmalı üstünlüğün rekabetçi üstünlüğe dönüştürülmesi ve piyasada var olan payın geliştirilmesine bağlı olduğu söylenebilir.

Bir turizm destinasyonu doğal, tarihi ve kültürel varlıklar gibi turistik açıdan çekicilik yaratma potansiyeli olan kaynaklarını koruyup, bunları rasyonel bir şekilde kullanır ve de yenilikçi ve katma değerli ürünler ortaya çıkartıp çekiciliğini artırır, hem pazar payını korumuş hem de rakipleri ile rekabet edebilirlikte avantaj sağlamış olacaktır. Bu yönde de avantaj elde etmek isteyen ve rekabet edebilirliğini artırmak isteyen ülkeler farklı ve çeşitli sektörlerle yönelme eğilimi göstermiş ve göstermeye de devam edeceklerdir.

Turizm sektöründe rekabet edebilirlikte avantaj sağlayacak olan yeni ve çekici bir turizm türü olan arı turizmi, son zamanlarda dünya genelinde ön plana çıkmaya başlayan turizm türlerinin başında gelmektedir. Bu kapsamda uygulamaya katkı sağlaması amaçlanan bu çalışmada Türkiye'nin arı turizmi alanında dünyada arı turizmini gerçekleştirmekte olan diğer destinasyonlar ile rekabet edebilirliğini tartışmak ve uygulamada başarıya ulaşabilmek için gereken önerileri ortaya koymak amaçlanmıştır. Bu çalışma arı turizmi gibi niş bir türün, özellikle arıcılık faaliyetinin yoğun olarak gerçekleştirildiği ülkemizdeki kırsal alanlarda hayatını idame ettiren yerel halkın refahında ve diğer bölgeler ile rekabet edebilirliğinde ne gibi etkileri olacağını saptamak açısından önem arz etmektedir.

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Dünya turizm sektöründe bireylerin ihtiyaç ve isteklerine cevap verebilecek nitelikte yeni eğilimler ve gelişmelerin meydana geldiği görülmektedir. Bu eğilim ve gelişmelerle beraber işletmeler ve ülkeler rekabet avantajı sağlamak için çeşitli turistik ürünler ve pazarlama yöntemleri ortaya çıkartmaktadır. Böylece turistik destinasyonların rekabet edebilirliği ülkesel boyutlardan bölgesel boyutlara taşınabilmektedir (Göral ve Yurtlu, 2022: 135-136). Turizm destinasyonu rekabetçiliği turizm endüstrisinin temelleri arasındadır. Rekabetçilik teriminin turizm alanında kullanımı ilk olarak disiplinlerarası bir ekonomi perspektifinden 1980'lerin başında ortaya çıkmıştır (Sharifuddin vd., 2022: 2).

Rekabetçilik, bir ülke veya bölgenin, organizasyon ya da işletmenin elindeki kaynakları veya tekliflerini pazardaki rakiplerinden daha çekici hale gelecek şekilde tasarlaması, üretmesi ve sunma yetisi (Fernández vd., 2020: 2) olarak tanımlanabilir. Turizm sektöründe rekabet edebilirlik ise destinasyonun rakiplerine göre pazardaki konumunu koruması ve devam ettirebilmesi için kaynakların sürdürülmesini sağlayacak katma değerli ürünlerin yaratılması ve entegre edilmesi sürecini içeren bir olgu olarak (Hassan, 2000: 239-240) karşımıza çıkmaktadır.

Turizm destinasyonlarının sahip olduğu çekicilikler ile gelişimi ve dolayısıyla da rekabet edebilirliği arasında güçlü bir ilişki bulunmaktadır. Bir destinasyonun pazarda rekabet gücü elde edebilmesi için rakipleriyle karşılaştırıldığında pazardaki konumunu ve kaynaklarını korumasını sağlayacak katma değerli ürünler yaratması ve entegre etmesi söz konusudur. Bu durumda destinasyonların pazarda kendilerini rakiplerinden ön plana çıkaracak başarılı bir niş oluşturabilme yeteneğinin olması gerekmektedir (Göral ve Yurtlu, 2022: 138). Niş turizm, genellikle bir destinasyonun benzersiz özelliklerinin veya niteliklerinin tanımlanması ve kullanılması yoluyla, giderek daha fazla çeşitlenen ve seçici müşterilerin ihtiyaç ve tercihlerine uyan farklılaştırılmış deneyimler sunmak için belirli

Türkiye'nin Arı Turizminde Rekabet Edebilirliği

Büşra UZUN, Emine YILMAZ, Hüseyin ÇEKEN

pazar segmentlerine hitap eden uzmanlaşmış ürün veya hizmetlerin geliştirilmesini ifade etmektedir (Gürsoy ve Kendall, 2016) şeklinde tanımlanabilir. Bu kapsamda arı turizmi günden güne uluslararası ve dâhili alanda gittikçe popüler hale gelen ve uygulandığı yerlerde destinasyonların rekabet edebilirliğine katkı sağlayan bir niş turizm türü olarak karşımıza çıkmaktadır. Grigороva vd. (2016: 80)'ne göre arı turizmi, alışlagelmiş turizm aktivitesi kalıplarının dışında tamamen orijinal bir alternatif turizm türü olan, bal turizmi şeklinde tanımlanmıştır. Doğru kullanıldığı takdirde güçlü bir katalizör olarak karşımıza çıkabilecek bu niş, rekabet edebilirlikte ülkelere oldukça fazla avantaj yaratacaktır.

Arı turizmi niş turizm pazarına en iyi uyan yenilikçi turizm şekillerinden biridir. Bu turizm türünün niş turizm pazarı ile uyumlu olması, izlenebilecek çeşitli işlevler sonucu ülkeler için dinamik bir büyüme fırsatı yaratabilmektedir (Wos, 2014: 73). Nitekim arı turizminde üreticilerin ürünlerini doğrudan satma imkânına sahip olmasıyla beraber turistlerin sıkı kontrol ve kalite güvencesi uygulamasında belirli bölgelere özgü arı ürünleri arasında bilinçli seçim yapma hakkına sahip olması söz konusudur (Grigороva, vd., 2016: 87). Bu kapsamda turistik bir destinasyonda arı turizminin gelişim sağlaması, bölgeler arasındaki farklılıklara saygı duyarak, kırsal alanları artan talebe bağlı olarak harekete geçirecektir. Böylece buralarda farklı ve yeni iş kolları yaratarak, gelenek ve kültürü destekleyerek rekabet edebilirlikte avantaj sağlayacaktır.

Çalışmada literatür taramasında doğrudan arı turizmi ve rekabet edebilirlik ile ilgili herhangi bir çalışmaya rastlanamamış; fakat konuyu kapsayan birkaç çalışma dikkat çekmiştir. Shiffler (2014) çalışmasında, arı turizminin Şili'deki katma değerini ön plana çıkartmıştır. Ayrıca dünyada arıcılık turizminden bahsetmiş ve bunlara örnekler vermiştir.

Bekić ve Jovanović (2015)'in çalışmasında Sırbistan'ın Tuna Bölgesi'ndeki arıcılığın olası gelişim yolları analiz edilmiş, arı turizmi kavramına değinilmiş, arıcılık faaliyetinin ekonomik, sosyal ve ekolojik yönleri ile sürdürülebilir kalkınmaya ne gibi etkileri olduğu belirlenmeye çalışılmıştır.

Porter (2020) çalışmasında arı turizmi olgusunu tanımlamış ve açıklamış, bunun yanı sıra dünyada arı turizminin gerçekleştirildiği yerler ve oralardaki faaliyetler hakkında detaylı bir bilgilendirme yapmıştır.

Tišler ve Šuligoj (2020) çalışmalarında arı turizmini niş turizm, apiterapi ve sağlık hizmeti ile ele almışlar ve Slovenya'daki arı turizmi ve api terapinin gelişimini açıklamışlardır.

Topal vd. (2021)'nin çalışmasında arıcılık sektörünün tetiklediği arı turizmi hakkında kaynak oluşturmak amaçlanmış, arı turizmi kavramı detaylı bir şekilde irdelenmiştir. Ayrıca Türkiye'nin arı turizmi potansiyelinden de bahsedilmiştir.

Öter (2010) yapmış olduğu çalışmada, özgün bir yerel ürün olarak turistik değer ve ekonomik önem taşıyan Muğla'daki arıcılık faaliyetleri ile turizm endüstrisi arasındaki etkileşimlerden bahsetmiş, arıcılık ürünlerinin uluslararası ziyaretçilere pazarlanmasında Muğla'da yaşanan sorunlara değinerek bu sorunlara dair çözüm önerileri getirmiştir.

Uzun (2021) ise çalışmasında, arı turizmi kavramını agro turizm kavramı içerisinde ele almış, geçmişten günümüze arı turizminin Dünya ve Türkiye'de nasıl geliştiği ve icra edildiğini açıklamıştır. Ayrıca arı turizminin Muğla/Marmaris ilçesinde uygulandığı takdirde yörede ne gibi katkılarının olacağından bahsederek kırsal kalkınma ve arı turizmi kavramlarını birbirleri ile bağdaştırmıştır.

Türkiye'nin Arı Turizminde Rekabet Edebilirliği

Büşra UZUN, Emine YILMAZ, Hüseyin ÇEKEN

YÖNTEM

Turistik bir destinasyonun rakiplerine karşı pazardaki payını koruması, elindeki turistik kaynakların devamlılığını sağlayacak katma değerli ürünler oluşturmaya bağlıdır (Hassan, 2000: 240). Rekabet edebilirlik temelde yerel halkın refahını arttırmayı amaçlayan çalışmaları içermektedir. Dolayısıyla yapılan bu çalışma arı turizmi gibi niş bir turizmin, özellikle arıcılık faaliyetinin yoğun olarak gerçekleştirildiği ülkemizdeki kırsal alanlarda hayatını idame ettiren yerel halkın refahında ve diğer bölgeler ile rekabet edebilirliğinde ne gibi etkileri olacağını saptamak açısından önem arz etmektedir. Uygulamaya katkı sağlaması da amaçlanan bu çalışmada, Türkiye'nin arı turizmi alanında dünyada arı turizmini gerçekleştirmekte olan diğer destinasyonlar ile rekabet edebilirliğini tartışmak ve uygulamada başarıya ulaşabilmek için gereken önerileri ortaya koymak amaçlanmıştır.

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmış olup ikincil verilere dayalı doküman analizi yapılmıştır. Duverger (1973) doküman analizini "belgesel gözlem", Rummel (1968) ve diğer yazarlardan pek çoğu ise "doküman metodu" şeklinde tanımlamışlardır (Karasar, 2022: 230). Önceki çalışmaların incelenmesi ve yorumlanması esasına dayanan doküman analizi tekniğinde özgünlük ve bilimsellik kavramlarının önem kazandığı görülmüştür. Dolayısıyla her fikir ve sanat eserinin kendinden önce yapılmış olan çalışmalardan faydalanabilmekte özgür olduğu, ama bu faydanın da bir sınırı olması gerektiği söylenebilir. Bu bağlamda yeni çalışmalar önceki çalışmalardan faydalanarak kişisel bir çalışmanın çıktısı oldularsa ve de az da olsa öznel bir nitelik taşıyorlarsa onları şahsi ve yeni bir eser olarak tanımlamak mümkündür (Öztrak 1971:16). Bu kapsamda, 2022 yılı içerisinde arı turizmi konusu ile ilgili Türkiye ve dünya örneklerine erişebilmek amacıyla literatür taraması gerçekleştirilmiş ve edinilen veriler doküman analizi yoluyla derlenmiştir.

BULGULAR

Dünyada Arı Turizmi

Dünyada arı turizmi örneklerine bakıldığında konuyla ilgili çalışmaların günümüzde artış gösterdiği görülmüştür. Aşağıda Dünya'da arı turizmi faaliyetlerinde bulunan ülkelere örnekler yer verilmiştir.

Fransa: Fransa'da arı turizmi gelişme gösteren bir turizm türüdür. Arı turizmi faaliyeti ile insanların yerel arıcılarla tanışabileceği, bal, arı sütü gibi yan ürünlerin tadılabileceği ve satın alınabileceği birçok bal festivali düzenlenmektedir. Arı turizmi ile ilgili olarak ülkede bazı konuk evleri arı kovani ürünlerinin tadımı ile apiterapi amaçlı kalışların gerçekleştirilmesinde gelişim göstermektedir (International Center for Young Beekeepers, 2022).

Hırvatistan: Hırvatistan Pazin'de arı turizmine örnek olarak "Bal Günleri" adlı bir etkinlik düzenlenmektedir. Pazin'de düzenlenen bu etkinlik arıcılık, bal ve diğer arı ürünlerinin tanıtımının yanı sıra tarım alanlarının ve kırsal kültürün yaygınlaştırılmasında önemli bir role sahiptir (Brščić, vd., 2013: 1458).

İrlanda: İrlanda "Yıllık Bal Gösterileri" ve "Çiftçi Pazarları" ile yerel arıcılarla tanışmak isteyen turistleri bölgeye çekmektedir. Ülkede arıcılıkla ilgili organizasyonlara katılan turistler organik balları tatmakta ve tıbbi özelliklerinden faydalanmaktadır (International Center for Young Beekeepers, 2022).

İspanya: İspanya'da Tenerife, Kanarya Adaları'nda arı turizmi için "La Ruta de La Miel" olarak adlandırılan bir rotadır. Bu rotada dağlarda yapılan günlük yürüyüşler ve arıcılar ile etkileşim söz konusudur. Bölgedeki diğer bir rota da "La Miel La Alcarria" dır. La Alcarria, birçok bal türünün bulunduğu sertifika ile tanımlanmış bir rotadır (Shifferr, 2014: 67-68).

Türkiye'nin Arı Turizminde Rekabet Edebilirliği

Büşra UZUN, Emine YILMAZ, Hüseyin ÇEKEN

Kazakistan: Kazakistan'da Ulken Naryn, Kishi Naryn, Solonovka, Besuy, Sennoe, Katon-Karagay ve Kaind'de arı turizmi amacıyla seyahatler düzenlenmektedir. Bu bölgelerde gerçekleştirilen arı turizmi faaliyetiyle, yerli ve yabancı turistler yerel arıcılıkla tanışabilmekle beraber çeşitli bal ürünlerinin tadımını da gerçekleştirebilmektedir. Doğu Kazakistan'ın Kanton-Karagay ve Glubokoe bölgelerinde ise apiterapi ile çeşitli hastalıkları önlemek ve tedavi etmek amacıyla özel evler inşa edilmiş ve bunlar yaygınlaştırılmıştır. Ülkede, Doğu Kazakistan bölgesinin Katon-Kragay ilçesine bağlı Kaindy köyü yakınlarındaki "Altyn- Altai"- "Altyn- Altai Wealth for The Development of The Region" (Altyn- Altai Bölgenin Kalkınması İçin Zenginlik) adlı proje kapsamında özel api evler (arı evleri) inşa edilmiştir (Aliyeva, vd., 2019: 48).

Litvanya: Litvanya'da aktif halde arıcılık turları düzenlenmektedir. Bu turlarda; şehir turları, arıcılık temsilcileriyle buluşmalar, mum yapım atölyelerine katılma, arı kovanlarına ziyaret, yabancı arıcılık hakkında bilgi edinilecek köylere ziyaret, vahşi arıcılık rotalarında yürüyüş, kaplıcalara ziyaretler, gelenekler, el sanatları ve etnografik bölgelerin yaşam tarzını tasvir eden açık hava müzesi ziyaretleri gerçekleştirilmektedir (Visit Lithuania, 2022).

Malta: Burada "Migbha" ve "Xemxija" adlı arı kovanları bulunmaktadır. Malta'da arı turizmini deneyimlemek isteyen turistler, yılın herhangi bir zamanında halka açık olan arı kovanlarını ziyaret edebilmektedirler (International Center for Young Beekeepers, 2022).

Polonya: Polonya'da arıcılık çiftliği olan "Sadecki Bartnik" arı turizmine örnek olarak verilebilir. 1973 yılında Polonya Stróże'de kurulan Sadecki Bartnik'te arı turizmine yönelik olarak konaklama, gezi ve yeme-içme gibi çeşitli aktiviteler yapılabilmektedir. Polonya'nın Mokrelipie Köyü'nde yer alan Roztocze'da bulunan arıcılık ve aile işletmesi olan "Ulik" ise başka bir örnektir (Ulik, 2022). Ülkede arı turizmi ile ilgili diğer bir girişim ise açık hava müzeleri ile arıcılık ve tarım turizmini kapsayan bir turist yolu olan "Malopolska Miodowa Kraina" dır (Wos ve Bien, 2013).

Romanya: Romanya'ya bakıldığında arı turizmi daha çok apiterapi hizmeti ile ön plana çıkmaktadır. Bu kapsamda Romanya'da apiterapi turları düzenlenmektedir. Turlarda apiterapi deneyiminin yanı sıra profesyonel arıcılık deneyimi, kültürel ve tarihsel deneyim elde edilebilmektedir (Api Routes, 2022).

Sırbistan: Sırbistan'da arı turizmine örnek olarak Sremski Karlovci' deki arıcılık ve şarap müzesi olan "Zivanovic" örnek olarak gösterilebilir. Arıcılık, bağcılık ve şarapçılıkla ilgili olan müzedeki ziyaretlerde, arı biyolojisi üzerine eski Viyana haritaları, çeşitli araçlar, arıcılık ve şarap ürünleri, balmumu, polen, propolis konulu kitaplar görülebilmektedir (Muzej Zivanovic, 2022).

Slovenya: Slovenya arı turizminde lider konumunda olan bir ülke olarak arı turizmi ile ilgili her türlü aktiviteye olanak sağlamaktadır. Arı turizmi kapsamında Sloven arı evlerinde bal masajı, misafirler için bal kremi yapmak gibi workshoplar, bal evlerinde dinlenme, arıcılarla etkileşime geçme gibi çeşitli imkanlar yer almaktadır (Apitourism Slovenia, 2022).

Şili: Pichelemu'daki Las Comillas arıcı bir ailenin arı turizmi için kendi evlerini müzeye dönüştürdüğü bir örnektir. Burada arı ürünleri ile beraber geleneksel yemeklerin sunumu yapılmaktadır (Shifferr, 2014: 73).

Türkiye'de Arı Turizm

Türkiye, arı turizmi anlamında hâlihazırda adım atmaya başlayan; ancak bu işi henüz profesyonel hale getiremeyen bir destinasyondur. Aşağıda Türkiye'de arı turizmi kapsamında gerçekleştirilen örneklerle yer verilmiştir.

Türkiye'nin Arı Turizminde Rekabet Edebilirliği

Büşra UZUN, Emine YILMAZ, Hüseyin ÇEKEN

Aydın-Çine Arıcılık Müzesi: Türkiye'nin ilk arıcılık müzesi olan Aydın-Çine Arıcılık Müzesi, Aydın'ın Çine ilçesinde 2010 yılında hizmete açılmıştır. Bu müzenin kuruluş amacı arıcılığı ve bu mesleği bireylere tanıtmak ve konuyla ilgili eğitimler vermektir (TC Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2022).

Bursa: Bursa'nın Merkez Yıldırım ilçesinde Cumalıkızık mahallesinde apiterapi uygulaması ile hizmet sağlayan, misafirlerinin arıcılık ile ilgili deneyimler elde etmesine olanak sunan bir çiftlik bulunmaktadır (Anonim, 2019a).

İzmir: Sultan Veli Organik Arı Ürünleri Ceylan Arıcılık tarafından İzmir Karaburun Badembükü Mevkiinde 9 yıl önce kurulan bir çiftlikte apiterapi yöntemleri ile sağlık alanında arı havasıyla Ar-Ge çalışmaları yapılmaktadır. Arı havası ve bio modül olarak adlandırılan arıcılıkta ses ve hava birleşimi ile bronşit, astım, koah, sinüzit vb. solunum yolu hastalıklarının yanı sıra alerjik reaksiyonların tedavisi üzerine doğal yöntemlerle sağlık uygulamaları gerçekleştirilmektedir. Polen, arı sütü üretimi ile bunların satışını da gerçekleştiren çiftliğe Makedonya, Almanya gibi çeşitli ülkelerden kişiler gelmekte ve bu işin nasıl yapıldığını yerinde öğrenerek ülkelerine arı ürünleriyle tanışmış, eğitim almış ve dinlenmiş bir şekilde geri dönmektedirler. Çiftlikte apiarist odaları, arı yatağının bulunduğu biomodül oda, aşı odası (karanlık oda), altın oranda yapılmış bir piramit arı odası, konuklar için kalınacak 5 adet küçük tahta ev bulunmaktadır. Çiftliğin amacı pazarlamadan çok Ar-Ge çalışmalarına destek olmak olarak ön plana çıkmaktadır. (Sultan Veli Organik Arı Ürünleri Çiftliği, 2022).

Yukarıdaki örneğin dışında arı turizmi ile alakalı olarak verilebilecek bir örnekte Türkiye'deki ilk arı safari uygulamasının İzmir'de T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından başlatılmasıdır. Arı safari ile bireyler arı turizminde gerçekleştirebildikleri tüm aktiviteleri gerçekleştirebilmektedirler (Anonim, 2015a).

Muğla: Muğla'da Özel Muğla Arıcılık Müzesi 5 Ekim 2010 tarihinde Muğla İli Arı Yetiştiricileri Birliği (MAYBİR) tarafından kurulmuştur (Muğla İli Arı Yetiştiricileri Birliği, 2022). Müzeyi her yıl 3000'den fazla kişinin ziyaret etmesi söz konusudur. Turistik ziyaret amaçlı gezide sinevizyon gösterimine katılma, çeşitli sanatçıların bal ve arı konulu eserlerini tanıma, arıcılıkla ilgili araç ve gereçleri (Şahin ve Aydın, 2021: 466) gözlemlenebilir.

Ayrıca Muğla ilinin Marmaris ilçesinde, 2011 yılında kurulmuş Marmaris Bal Evi Eğitim ve Hizmet Binası (Osmaniye Köyü) projesi, yerel kalkınmada farkındalık oluşturmak ve Marmaris Çam Balı markasının uluslararası platformda pazarlama ve tanıtımını yürütmek üzere hazırlanmıştır. İlâveten, yerli halktan kadınların yöreye has ürünlerini sergileyebilecekleri ve çeşitli atölye ve seminerlerin düzenlenmesiyle eğitim alabilecekleri salonları kapsamaktadır. (Marmaris Bal Evi, 2022).

Rize: Rize ilinin İkizdere ilçesine bağlı olan Anzer Yaylası "Anzer Balı" ile dünyaca ünlüdür. Anzer balının nasıl üretildiğini yerinde görmek ve deneyimlemek isteyen turistleri kendisine çeken Anzer Yaylası çok sayıda endemik bitki türüne ev sahipliği yapmasıyla üretilen balın kendine has bir tadı ve dokusunun olmasıyla dünyaca ünlü olmuştur. Anzer turizm literatürüne yeni giren ve turizm çeşitliliğinde arı turizmi kapsamında olan arı safaricilik faaliyetinin yapıldığı önemli bir bölgedir. Bölgede arı safari adı altında arıcılık faaliyetlerine katılım sağlanabilmekle beraber flora çeşitliliği de gözlenebilmektedir (Anonim, 2008a).

Sakarya: Sakarya Büyükşehir Belediyesi ilde arıcılık faaliyetinin rasyonel bir şekilde kullanılabilmesi adına ileri düzey arıcılık ve Bal 54 projelerini düzenlemiştir. Proje ile 1 milyon 750 bin liralık katkı sağlanmış, arı turizminin etkin bir şekilde gerçekleştirilmesi amacıyla apiterapi merkezi kurma çalışmaları başlatılmıştır (Çukur ve Çukur, 2021: 117).

Türkiye'nin Arı Turizminde Rekabet Edebilirliği

Büşra UZUN, Emine YILMAZ, Hüseyin ÇEKEN

Türkiye Balyolu: Shiffler (2014: 68) çalışmasında Türkiye'nin kırsal kesiminde ilgi çekici ve kar amacı gütmeyen "Türkiye Balyolu" adlı bir kuruluş olduğundan bahsetmiştir. Bu kuruluş, kadın istihdamına önem veren, geleneksel yemekler ve bal odaklı içerikleri bulunan ve özellikle Amerikalı turistler için önemli bir turist çekim merkezi olmuştur. Bir rota üzerinde yürüyüş ve küçük ölçekli arıcılarla etkileşim söz konusu iken, günümüzde pasif haldedir.

Kırklareli: Kırklareli İğneada'da arı safarileri düzenlenmektedir. Arı safari adı altında düzenlenen turlarda farklı arı ırkı ve bal üretim yöntemlerini görmek mümkün olabilmektedir (Anonim, 2008b).

SONUÇ ve ÖNERİLER

Katma değerli bir ürün olma özelliği taşıyan arı ürünleri günümüzde ihracata bağlı olarak döviz akışı sağlayan, böylelikle ülkeler açısından ekonomik olarak girdi yaratan bir faaliyet olarak karşımıza çıkmaktadır. Maliyeti az ve topraksız olarak da gerçekleştirilebilen bir faaliyet olan arıcılık özellikle tarım toplumunun yerleşik olduğu kırsal kesimde yeni girişimlerin ve işkollarının meydana gelmesini sağlayarak buralardaki yerel halk için önemli bir geçim kaynağı olarak nitelendirilebilir.

Bir tarım faaliyeti olarak arıcılığın turizm ile entegre edilmesi ve arı turizmi adı altında gerçekleştirilmesi ülkeler için rekabet edebilirlikte avantajlar yaratacak olup beraberinde bu ülkelere gerek ekonomik gerekse de sosyo-kültürel bağlamda katkı sağlayacaktır. Bunun nedeni destinasyonların rekabet edebilirliğinde kaynaklarının ne kadar rasyonel kullanıldığıyla alakalıdır. Destinasyonlar rakipleriyle karşılaştırıldığında pazardaki konumunu ve kaynaklarını korumasını sağlayacak katma değerli ürünler yaratmalı ve bunları entegre etmeyi başarmalıdır. Burada çekicilikler ile rekabet edebilirlik arasında güçlü bir bağ söz konusu olmaktadır.

Arı turizmi de arıcılığı merak eden ve bu kültürü yakından tanımak ve deneyimlemek isteyen bireylerin, tedavi ve eğitim amaçlarıyla da gerçekleştirebildikleri, arıların doğal ortamını görebildikleri ve bu doğal ortamlardaki konaklama faaliyetlerinden oluşan ender bir deneyime olanak sağlayan bir çekicilik unsuru olarak, pazarda kendini rakiplerinden ön plana çıkarmak isteyen ülkeler açısından başarılı bir niş olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bugün Slovenya, Romanya, İspanya ve Polonya gibi dünyanın bir çok ülkesinde katma değerli bir ürün olarak arıcılık faaliyetinin turizm ile entegre edilerek arı turizmi adı altında gerçekleştirildiği görülmektedir. Arı turizmi gibi bir nişi gerçekleştirmekte olan bu ülkeler kaynakların rasyonel bir şekilde kullanımını sağlarken aynı zamanda diğer ülkeler ile rekabet edebilirlikte üstünlük elde etmektedirler. Bunun nedeni arı turizminin turistler açısından çekicilik yaratan özel bir konsepte sahip olmasından kaynaklanmakla beraber dünya genelinde gittikçe popüler hale gelmesinden de kaynaklanmaktadır.

Araştırma kapsamında edinilen bulgulara göre dünyada arı turizminin uygulanma şekilleri şu şekilde gerçekleşmektedir:

- Yol üzerinde bulunan küçük bir hediyelik dükkânından arı ve arıcılık ürünlerinin satın alınmasıyla,
- Arı müzesi ziyaretleriyle,
- Bal festivalleri ya da etkinlikleri sayesinde,
- Arı turizmi faaliyetleri için oluşturulmuş özel konaklama tesislerinde,
- Arı turizmi faaliyetinin gerçekleştirilebildiği arıcılık çiftliklerinde,
- Apiterapi yönü ile gerek sağlık kuruluşlarında gerekse özel konaklama işletmelerinde

Türkiye'nin Arı Turizminde Rekabet Edebilirliği

Büşra UZUN, Emine YILMAZ, Hüseyin ÇEKEN

Bu uygulama şekillerinin yanında arı turizminde sadece arıcılıkla ilgili yerlerin ziyaret edilmesi söz konusu değildir. Arı turizmi kapsamında gerçekleştirilen ziyaretlerde gidilen yerlerin destinasyona özgü turistik yerlerinin de gezilebilmesi mümkündür. Bu faaliyet kapsamında gidilen yerlerde arıcılıkla ilgili toplantılar organize edilebilmekle beraber, turistler yörenin kültürel, tarihi, gelenek ve göreneksel etkinliklerini ve değerlerini gözlemleyebilir, öğrenmekte ve bunları uygulamalı olarak deneyimleyebilmektedir. Dünyada arı turizmi uygulamaları sadece arıcılık faaliyetleri ile sınırlı olmayışından ötürü uygulandığı ülkelerde rekabet üstünlüğü sağlamada avantajlar sağlayacak bir turizm türü olarak karşımıza çıkmaktadır.

Türkiye'ye bakıldığında ülkemiz arıcılık faaliyeti ve kültürü bakımından arı turizminin gerçekleştirildiği diğer ülkelerden daha fazla arıcılık geleneğine ve materyaline (doğa, iklim, kültür, gelenek ve görenekler, arıcılığın atadan gelme bir uğraşı olması vb.) sahiptir. Ülkemizin doğal ve kültürel değerlerinin varlığı, gelenek ve göreneklerinin yaşatılması, coğrafi işaretle tescillendirilmiş ballarının bulunduğu yörelerinin ünü ve turizm ülkesi olması arı turizmin uygulanabilirliği açısından sahip olduğumuz avantajlar olarak nitelendirilebilir. Bu kapsamda bakıldığında arı turizmini uygulama yönünde ülkemiz diğer dünya ülkeleri ile rekabet edebilir bir durumdadır.

27 Ekim 2014 tarihinde Türkiye Cumhuriyeti Sağlık Bakanlığı tarafından Resmî Gazete 'de yayımlanan 29158 sayılı Geleneksel ve Tamamlayıcı Tıp Uygulamaları Yönetmeliği'nin 10. maddesinin 2. bendinde apiterapi uygulamaları ele alınmaktadır. Yönetmeliğe göre Kültür ve Turizm Bakanlığı'ndan belgeli konaklama tesislerinde apiterapi uygulamalarına yönelik birimlerin kurulabileceği ve hizmet verebileceği belirtilmektedir (Resmî Gazete, 2014). Bu durum, ülkemizde apiterapi seyahatlerinin artabileceğini, dolayısıyla arıcılık turizminin gelişiminin de hızlanabileceğini göstermektedir.

Buna karşın ülkemizde arı turizmi uygulamaları hakkında yeterli bilgi düzeyine ve farkındalığına ulaşamadığı için (Uzun, 2021), arı turizminde diğer dünya ülkeleri kadar gelişme gösterilemediği görülmektedir. Bu da rekabet avantajımızı kötü yönde etkilemektedir. Konuyla ilgili uygulamalara bakıldığında ülkemizde sınırlı sayıda arıcılık faaliyeti gösteren birkaç işletme, kurum veya bireyin arı turizmi içerisindeki faaliyetlerini apiterapi uygulaması, arıcılık müzesi, apiterapi çiftliği, eğitimler, projeler vb. ile sürdürdüğünü söylemek mümkündür; fakat buradaki uygulamalar arı turizmi adı altında gerçekleştirilmemesi yönü ile diğer dünya ülkeleri ile rekabet edebilirliğimizde eksi yönlü bir ilerleme olarak ortaya çıkmaktadır. Bu da ülkenin elindeki kaynaklarının rasyonel kullanımının söz konusu olmadığı problemini ortaya çıkartmaktadır. Bu kapsamda Türkiye hali hazırda var olan arıcılık kültürünü etkin bir şekilde değerlendirmek ve bu kültürü arı turizmi adı altında pazarlamak için gerekli çalışmaları başlatması adına aşağıdaki önerilerin getirilmesi mümkündür. Bu öneriler şu şekildedir:

- ❖ Envanter çalışması yapılmalı, arı turizminin ne şekilde nerede uygulanabileceği yönünde bir kaynak hazırlanmalıdır.
- ❖ Türkiye'deki arıcılık faaliyetinin yapıldığı yerler ve de müzeler turizm açısından değerlendirilmeli ve arı turizmi adı altında turistlere pazarlanmalıdır.
- ❖ Seyahat acentaları ve turizm işletmeleri arı turizmi ile ilgili turlar oluşturmalı konuyla ilgili faaliyetlere turistlerin katılımı sağlanmalıdır.
- ❖ Arı turizmini yapmak isteyen arıcılar, konuyla ilgili olarak desteklenmelidir.
- ❖ Arı turizmiyle ilgili altyapı faaliyetlerine önem verilmelidir.

Türkiye'nin Arı Turizminde Rekabet Edebilirliği

Büşra UZUN, Emine YILMAZ, Hüseyin ÇEKEN

- ❖ Yurtdışındaki arı turizmi uygulamaları örnek alınarak, var olan kaynaklar verimli değerlendirilmelidir.
- ❖ Türkiye'de arı turizmi için uygun olan rota ve güzergahlar belirlenmelidir.
- ❖ Konuyla ilgili yasal düzenlemelerden gerekli kişi veya kuruluşlar haberdar edilmeli ve ilgili çalışmalar başlatılarak arıcılık faaliyetinin yoğun olarak gerçekleştirildiği destinasyonlarda apiterapi yöntemlerinin uygulanmasına olanak sağlanmalıdır.

Gelecek araştırmalar, arıcılık faaliyetlerini daha derinlemesine inceleyecek motivasyon, uygulama pratikleri ve hizmet alanlar tarafından memnuniyet konulu çalışmalar yürütebilir. Arı turizminin gerçekleştirilebileceği potansiyel destinasyonlarda gerçekleştirecek projelerle, yerel halkın da konuyla ilgili bilgi sahibi olabileceği etkinlik ve seminerler düzenlenebilir.

Sonuç olarak Türkiye hali hazırda var olan arıcılık kültürünü etkin bir şekilde değerlendirmek ve bu kültürü arı turizmi adı altında pazarlamak için gerekli çalışmalara önem vermelidir. Arıcılık faaliyetinin turistik amaçlı pazarlanması ile beraber tarımsal bir faaliyetin turizme entegre edilmesi söz konusu olacak ve bir çekicilik unsuru olarak ülkemizin rekabet edebilirliğinde avantaj sağlanmış olacaktır.

KAYNAKÇA

Aliyeva, Zh. N., Baiburiyev, R. M., Lorant, D. D., Shagyrbay, A. S. ve Kaliaskarova, Z. K. (2019). Problems and prospects of development of apitourism in Kazakhstan. *Научный журнал «Вестник НАН РК»*, (6), 45-53.

Anonim, (2008a). *Anzer Yaylasına arı safari*. Ağustos. <https://www.aa.com.tr/tr/yasam/anzer-yaylasina-arisafari/5468> (Erişim Tarihi:02.11.2022).

Anonim, (2008b). *Arı safari İğneada'da son buldu*. Ağustos. http://www.gazetetrakya.com/Haber/Ari_Safari_igneada_son_buldu/990889.html. (Erişim Tarihi: 01.11.2022).

Anonim, (2015). *İzmir'de arı safari*. Temmuz. <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/izmir-de-ari-safari-29578319>. (Erişim Tarihi: 02.11.2022).

Anonim, (2019). *Arı zehri hastalıkların tedavisinde kullanılıyor*. Haziran. <https://www.dha.com.tr/gundem/ari-zehri-hastaliklarin-tedavisinde-kullaniliyor-1670946>. (Erişim Tarihi: 01.11.2022).

Api Routes (2022). <http://www.authentic-routes.com> (Erişim Tarihi: 15.09.2022)

Apitourism Slovenia (2022). www.apiturizem.si (Erişim Tarihi: 03.09. 2022)

Brščić, K., Poljuha, D., & Šiklić, J. (2013). Beekeepers perceptions about the importance of honey exhibitions and protection of geographical origin of honey—A case of Istria (Croatia). *Journal of Central European Agriculture*, 14(4), 1473-1487.

Çukur, F., & Çukur, T. (2022). Muğla İlinde Arı Safarinin Uygulanabilirliği Üzerine Bir Değerlendirme (An Evaluation). *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 10(2), 1040-1052.

Fernández, J. A. S., Azevedo, P. S., Martin, J. M. M., & Martin, J. A. R. (2020). Determinants of tourism destination competitiveness in the countries most visited by international tourists: Proposal of a synthetic index. *Tourism Management Perspectives*, 33, 100582.

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 7, Issue 2, 2023, 365-375

Türkiye'nin Arı Turizminde Rekabet Edebilirliği

Büşra UZUN, Emine YILMAZ, Hüseyin ÇEKEN

- Göral, R., & Yurtlu, M. (2022). Destinasyon çekim ve rekabet gücünde turistik ürün özellikleri.
- Grigorova, Z., Timareva, S., & Shopova, I. (2016). Resources for apitourism in Bulgaria. *Journal of Economic Development, Environment and People*, 5(2), 79-89.
- Gursoy, D., & Kendall, K. W. (2016). Niche tourism: An introduction. İçinde, D. Gursoy & K. W. Kendall (Eds.), *Niche tourism: Contemporary issues, trends and cases* (pp. 1-10). Routledge.
- Hassan, S. S. (2000). Determinants of market competitiveness in an environmentally sustainable tourism industry. *Journal of travel research*, 38(3), 239-245.
- International Center for Young Beekeepers (2022). <http://icyb.cz/countries/> (Erişim Tarihi: 11.09.2022)
- Karasar, N. (2007). *Bilimsel araştırma yöntemi: kavramlar, ilkeler, teknikler*. Nobel yayın dağıtım.
- Marmaris Bal Evi (2022). <https://www.marmarisbalevi.com.tr/> (Erişim Tarihi: 12.10.2022)
- Muğla İli Arı Yetiştiricileri Birliği (2022). <https://www.maybir.org.tr/aricilik-muzesi-tarihce> (Erişim Tarihi: 12.10.2022)
- Muzej Zivanovic (2022). www.museumzivanovic.com (Erişim Tarihi: 04.09.2022)
- Resmi Gazete (2014). Geleneksel ve Tamamlayıcı Tıp Uygulamaları Yönetmeliği, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/10/20141027-3-1.pdf>(Erişim Tarihi:24.10.2022).
- Shani, D., & Chalasani, S. (1992). Exploiting niches using relationship marketing. *Journal of consumer marketing*, 9(3), 33-42.
- Shariffuddin, N. S. M., Azinuddin, M., Hanafiah, M. H., & Zain, W. M. A. W. M. (2022). A comprehensive review on tourism destination competitiveness (TDC) literature. *Competitiveness Review: An International Business Journal*.
- Shiffler, K. (2014). *Api-Tourism as added-value: the case of La Ruta de la Miel in Chile* (Master's thesis, Norwegian University of life Sciences, Ås).
- Sultanveli Organik Çiftliği (2022). <https://www.sultanveli.com/?SID=kurumsal&l1=1&dl=tr&Hakkimizda.html> (Erişim Tarihi: 20.03.2022).
- Şahin, Ö., & Aydın, A. (2021). Kültürel, Gastronomik ve Turistik Değer: Muğla'da Arıcılık ve Özel Muğla Arıcılık Müzesi Örneği. *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 5(1), 459-473.
- Uzun, B. (2021). *Agro Turizm Kapsamında Api Turizmin Kırsal Kalkınma Üzerindeki Etkisi: Marmaris Örneği*. Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Muğla.
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı (2022). *Aydın*. <https://aydin.ktb.gov.tr/TR-64421/cine-aricilik-muzesi.html> (Erişim Tarihi: 24.10.2022)
- Ulik (2022). <https://ulikroztozce.pl/> (Erişim Tarihi: 15.09.2022).
- Visit Lithuania (2022). www.visitlithuania.net (Erişim Tarihi: 11.09.2022)
- World Economic Forum (2022). *Travel & Tourism Development Index 2021 Rebuilding for a Sustainable and Resilient Future INSIGHT REPORT*.

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 7, Issue 2, 2023, 365-375

Türkiye'nin Arı Turizminde Rekabet Edebilirliği

Büşra UZUN, Emine YILMAZ, Hüseyin ÇEKEN

https://www3.weforum.org/docs/WEF_Travel_Tourism_Development_2021.pdf (Erişim Tarihi: 14.10.2022)

Wos, B. (2014). Api-tourism in Europe. *Journal of Environmental and Tourism Analyses*, 2(1), 66.

Woś B. and Bień W. (2013). Apiturystyka Jako Forma Turystyki Zrównowazonej, Zeszyty Naukowe Turystyka. *Rekreacja*, 1 (11), 66-67.